

37. Staromiejski J. Kolonia wakacyjna drohobyckiego gimnazjum w Uryczu / J. Staromiejski // Sprawozdanie dyrekcji c. k. gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1911. – Drohobycz, 1911. – S. 1-23.
38. Uroczystość 3-go Maja / Kronika // Reforma. Pismo poświęcone sprawom miasta i powiatu. – Drohobycz, 1914. – № 2. – S. 3.
39. Wybory sejmowe // Tygodnik drohobycki: organ niezawisły – wychodzie każdej soboty. – Drohobycz, 1914. – № 21. – S. 2.
40. Wybory truskawieckie // Tygodnik drohobycki: organ niezawisły – wychodzie każdej soboty. – Drohobycz, 1914. – № 6. – S. 2.
41. Z II-go peętra / Kronika // Tygodnik drohobycki: organ niezawisły – wychodzie każdej soboty. – Drohobycz, 1914. – № 27. – S. 3.
42. Z naszego gimnazjum. I // Reforma. Pismo poświęcone sprawom miasta i powiatu. – Drohobycz, 1914. – № 4. – S. 1.
43. Z naszego gimnazjum. II // Reforma. Pismo poświęcone sprawom miasta i powiatu. – Drohobycz, 1914. – № 5. – S. 2.
44. Zaborniak S. Kultura fizyczna ludności ukraińskiel na ziemiach polskich 1868 – 1939 / S. Zaborniak. – Rzeszów, 2007 . – 543 s.
45. Żydzi protestują, Rusini praktykują // Tygodnik drohobycki: organ niezawisły – wychodzie każdej soboty. – Drohobycz, 1914. – № 11. – S. 2.

УДК 264(477.83)

Юрій СТЕЦИК,
м. Дрогобич

ВІЗИТАЦІЙНИЙ ОПИС ПАРАФІЯЛЬНОЇ ЦЕРКВИ СЕЛА СХІДНИЦЯ (1843 р.)

На підставі актових матеріалів та візитаційних описів реконструйовано історію побудови та функціонування церкви. Запроваджено до наукового обігу переклад рукопису візитації 1843 р., який розкриває різні аспекти парафіяльного життя.

Ключові слова: візитація, антимінс, вівтар, іконостас, парох, парафія.

Stecyk Y. Visit description of the parish church in the village of Sxidnycja. Based on official records, materials and descriptions visitationis reconstructed the history of construction and operation of the church. Introduced to the scientific use of the manuscript translation of visitation in 1843, which reveals the various aspects of parish life.

Key words: visit description, blessed altar cloth, sanctuary, iconostasis, pastor, the parish.

Постановка проблеми. У сучасній українській церковній історіографії значного розвитку набуває напрямок із вивчення історії окремих храмів, парафій та монастирів. Адже до нашого часу зберігся значний корпус джерел з історії церкви, який потребує опрацювання та запровадження до широкого наукового обігу. Зокрема, візитація – як комплексне джерело заслуговує на першочергову увагу дослідників, оскільки їх описи дозволяють окреслити різні структурні частини з яких складалася парафія.

Аналіз досліджень. Досліджувана нами проблема не була предметом спеціального вивчення ані місцевих краєзнавців, ані істориків Церкви. Адже досі історія села Східниці залишається не дослідженою у багатьох сферах, в тому числі і у вивченні парафіяльної церкви [2; 5]. Поодинокі мемуарні матеріали із наświetленням окремих, фрагментарних аспектів можна віднайти у сучасних краєзнавчих розвідках, які потребують значного доповнення та переосмислення із залученням документальних архівних матеріалів [1; 3; 4].

Мета статті. У даній статті ставимо собі за мету окреслити становище парафії до часу проведенні її візитаційного опису у 1843 р.

Виклад основного матеріалу. У розглядуваний нами період село Східниця належало відповідно із церковним адміністративно-територіальним поділом до Дрогобицького деканату Перемишльської греко-католицької єпархії [5, 469]. В той час як за політичним поділом входило до Дрогобицької домінії Самбірського округу.

Перша писемна згадка про церкву у с. Східниця відноситься до 1589 р. [2, 50]. Цей давній парафіяльний храм, який спочатку носив титул св. Миколая, функціонував впродовж XVI – XVIII ст. Проте до нашого часу дійшли тільки окремі акти єпископських та деканальних візитацій за 1760, 1761, 1764 та 1841 рр., які дозволяють реконструювати взагальному розвиток парафіяльного храму до часу проведення його візитації у 1843 р. [6; 7; 8; 9] Адже візитаційний опис за 1843 р. дає можливість більш комплексніше розглянути складові компоненти парафії та церкви с. Східниці.

Церква, відповідно до права патронату, мала дві ерекційні грамоти. Колятором храму у 1760-х роках був місцевий шляхетський рід Копистинських [6, 54]. Не зафіксовано, хто був фундатором цієї церкви, оскільки не збереглася ерекційна грамота про надання землі для побудови храму. Адже перша ерекційна грамота, будучи привілеєм, була знищена під час татарських набігів на Галицьке Підгір'я [7, 4]. Проте народна традиція зберегла інформацію про другу ерекційну грамоту, яка була видана у 1660 р. і передбачала надання однієї чверті та пів-

лану землі для потреб церкви місцевим шляхетським родом Попелів [8, 25]. Підраховано, що річний прибуток від оренди цих земель складав 75 флоринів. Парох спокійно посідав ці землеволодіння без будь-яких зовнішніх зазіхань [8, 26]. Чисельність парафіян у 1760 р. становила 45 осіб від яких парох не мав стабільного прибутку [6, 54].

Станом на 1764 р. церква стояла на самому березі потічка, який протікав попід самий її поріг. Храм всередині не був ані оздобленим, ані розмальованим, а намісні образи іконостасу були досить малими. Церква мала малий ковчег, дароносицю та великий вітвар. Загалом в церкві було мало місця. Церковний одяг священників був простим і не ошатним, що свідчило про вбогість та не чисельність парафіян. Також місцевий парох не мав всіх необхідних богослужбових книг. Зокрема були відсутні – Трефолой, Тріюдь постна. При храмі не було споруджено окремої дзвіниці, натомість три дзвони були вмонтовані у притворі.

Церква стояла на чверті поля, на якій вище мав будуватися новий храм. Однак, у 1764 р. це поле посідали селяни, так що священник не мав куди виїхати, ані куди заїхати на своє подвір'я через зайнятість цієї території.

При церкві був один священник – отець Олександр Левицький, який не мав ані синів, ані поповичів, ані дяка, ані паламаря для церковної прислуги та хрещення дітей [8, 26]. Таким чином, за умов відсутності відповідної церковної прислуги, парох вимушений був самотужки виконувати всі парафіяльні обов'язки.

У 1767 р. було побудовано нову дерев'яну церкву святих верховних апостолів Петра і Павла [9, 126]. Саме опис цієї церкви та парафії подав у 1843 р. в протоколі візитації о. Михайло Волошанський, будучи намісником Дрогобицького деканату впродовж 1828 – 1847 рр. [5, 37].

Висновки. Напередодні укладення акта візитаційного опису 1841 р. парафія села Східниця вже була сформованою адміністративно-територіальною одиницею, а її парохі піклувалися про її розбудову та розвиток. І яскравим підтвердженням цьому є різні свідчення представників домініального, громадського і деканального управлень, церковних провізорів та парафіяльної людності, які були подані візитаційній комісії. Тож пропонуємо запровадити до наукового обігу україномовний переклад цієї візитації, яка розкриває маловідомі сторінки з історії парафіяльного храму с. Східниця.

**Акт візитації
в капеланії Східниця
Дрогобицького деканату
відповідно до інструкції Перемишльської Консисторії
від 21 лютого 1833 р. під № 202**

Розділ I.

Церква.

§ 1. Стан церкви із зовні.

Парафіяльна церква під титулом Святих апостолів Петра і Павла – дерев'яна, наново покрита гонтою і відремонтована у 1842 р. Має три куполи і три залізні хрести. Двоє дверей із м'якого дерева окуті. Вхідні двері із замком. Другі двері знаходяться по правій стороні біля Святого Миколая, також окуті із залізним засувом. Має 8 вікон із яких – 6 більших, а 2 малих неподалік від середнього куполу. Церква є повністю обгороджена парканом і є досить зручною для зібрання людей.

§ 2. Стан церкви всередині.

а) Великий вівтар Святих апостолів Петра і Павла відреставрований у 1842 р.

в) Ковчег – доброї столярської роботи, помальований і оснащений свічниками.

с) Дароносиця – металева, позолочена всередині, оздоблена сукенкою, придбана у 1840 р. Друга дароносиця – стара, цинкова, знаходиться на своєму місці.

д) Святі Дари обновляються відповідно до потреби.

е) Жертовник знаходиться за великим вівтарем, накритий обрусом, на ньому стоїть процесійний образ через відсутність місця.

ф) і г) Просфори та вино постачає сам душпастир.

х) Посвячена олія зберігається у цинковій посудині для хрещення, а для мирування у скляній посудині.

і) Іконостас та Царські Ворота мають намісні ікони. Праворуч – образ Ісуса Христа, а ліворуч – Богородиця, над Іконостасом розміщені у два ряди 12 апостолів, а посередині ікона Ісуса Христа Спасителя. Іконостас повністю у 1842 р був заново розмальований.

к) Антимінсів – три.

л) Бічних богослужбових вівтарів – два. Праворуч – Святого Миколая, накритий обрусами та оздоблений свічками із 1839 р., наданий світлої пам'яті пані коляторки Магдалини Гольденберг, дружини Слукевича, цілком наново відмальований і позолочений. Ліворуч – образ Благовіщення, який реставровано у 1842 р.

м) Хор для співу насправді є малим, знаходиться під середнім куполом, але там ніколи не співають, тільки по лівій стороні є образ Господньої Вечері коло Іконостасу і стіл для церковних книг де і співають.

н) Сповідальниці нема, але замість неї є столик із поручнями заді Великого Вівтаря.

о) Кадильниць – 2

п) Не має непридатних або світських речей до вжитку. Посередині церкви є ліхтар, достатньо є ламп та свічок. Нема жодного братства, тільки кілька господарів для себе мають свічки для відправлення Всеношного та іншого Свята.

Примітка. Окрім цих образів ще знаходяться по правій стороні біля Святого Миколая – ікона Святої Параскеви, а по лівій стороні – ікона Святого Михайла над лавками, також реставровані у 1842 р.

§ 3. Захристя

а) Захристя нема, але за вівтарем є жертovníк

б) Шаф нема, замість неї є три шухляди для всіх церковних речей за Великим Вівтарем.

с) Священний посуд. Металеві келихи – два, позолочені із дисками та зірками. Також є металева дароносиця – один келих куплений двома господарями у 1838 р. із добровільного намірення. Ложечок для уділення святого причастя – 3, одна із них посріблена, а друга – металева.

д) Апаратів загалом є 4, добрих – 2 однак вже старі, і тільки один найновіший – куплений у 1840 р. панною каляторкою.

е) Церковна білизна – альб 4, обрусів 4, хусток кольорових 5, білих хусток 15, Плащениця 1

ф) Церковні книги наявні, поданий їх перелік у додатках до візитації

г) Парафіяльних метрик є загалом 6 томів:

- 1) Метрика народжених, одружених та померлих Том I. від 1777 р. до 1784 р.

- 2) Метрика народжених Том II. від 1786 р. до 1835 р.

- 3) Метрика народжених Том III від 1835 р.

- 4) Метрика одружених Том IV від 1786 р. до 1835 р.

- 5) Метрика одружених Том V від 1835 р.

- 6) Метрика померлих Том VI від 1786 до 1835 рр.

- 7) Метрика померлих Том VII від 1835 р., але метрики народжених і померлих від 1835 р. обидва томи разом зшиті.

h) Парафіяльної бібліотеки нема

i) Патент про права парафії прибито на церковних дверях.

§ 4. Матеріальне забезпечення церкви.

a) b) Ця церква ані у ґрунтах, ані також у капіталах не посідає жодного матеріального забезпечення.

c) Облігації за церковне срібло із Циркулярного уряду відібрано і за ці гроші куплено інший келих.

d) Укладається реєстр церковної каси, хоча досить убогий.

e) Квота в інвентарі на потреби церковні є підрахована на 32 флорини 30 крейцерів.

f) Церковні документи знаходяться в копії.

g) h) Відсутні жодні майнові суперечки.

§ 5. Дзвіниця.

a) Дзвіниця знаходиться в церкві під першим куполом. Оздоблена трьома дзвонами. Крім них в церкві є ще 5 малих дзвіночків.

b) Цвинтар біля церкви.

c) Трупарня також розміщена біля церкви за парканом.

d) e) Шпиталю, каплиці нема. Фігур – 5.

f) Нічна варта досить недбало відбувається, хоча душпастир постійно нагадує про це не тільки цілій громаді, а також вїту та домінії.

Розділ III.

Парафія

§ 7. Ані прилучених сіл до церкви нема, ані згромадження акатоликів (протестантів) нема.

§ 8. Матеріальне забезпечення священика:

a) в орних ґрунтах – 6 моргів 832 сажні

- луки – 10 моргів 1443 сажні

Проте цих ґрунтів не вистачає для утримання дому та худоби, тому священик змушений завжди за власні кошти купувати збіжжя та орендувати луки.

b) Сталі прибутки відповідно до інвентарного опису від дня 27 грудня 1841 р. під № 37099 бере парох:

- із релігійного фонду щорічно – 142 флорини 59 крейцерів

- із ґрунтів та луків – 10 флоринів 55 крейцерів

- за дерево, яке собі священик сам мусить вирубати та привести – 26 флоринів

- від здачі хутра – 3 флорини 39 крейцерів

- за свячення паски від кожного номеру парафії по 1 крейцеру, але й половини не дають, а ті що дають то по 1 крейцеру.

c) d) e) Підданих відповідно до фундації, як і жодних капіталів нема.

f) Вольності (права) пароха означені на основі ерекції від дня 4 липня 1808 р. через Кароля Гая, власника Східниці, видана:

- брати із лісу 104 фури для опалення та інших домашніх потреб
- користуватися двірським пасовищем
- вільне мелення без віддання мірки.

h) i) Не вкладено жодних облігацій та не трапляється жодних майнових суперечок.

k) Парафіяльні документи – тільки в копії знаходиться ерекційна грамота.

l) Наявний опис всіх парафіяльних актів.

§ 9. Парафіяльні будинки.

a) Житлові будинки. Старий будинок є в досить поганому стані, але новий незабаром буде завершений. Обидва споруджені із м'якого дерева.

b) Господарські будинки також споруджені із м'якого дерева, під солом'яним накриттям, але потребують нового пошиття. Наявні тут три стайні, стодола, возівня і стаєнка. Шпихлір знаходиться при житловому будинку, дерев'яний, під гонтовим накриттям.

§ 10. Шкільний будинок.

- a) b) Шкільного будинку, ані також вчителя нема.
- c) Прибутки диригента становлять – 25 флоринів.
- d) Шкільного провізора нема.

Розділ IV.

§ 11. Парафіяльна людність, свідчення душпастиря.

a) Чисельність душ – 533 особи.

b) Моральність і побожність – добра. Часто приступають до Святих Тайн та відвідують Богослужіння.

c) Публічних погрішностей, «диких» подружніх пар, розлучень, відкритої ненависті, виступів проти монархічного права, зневажання свят, чинення перешкод для відправлення богослужінь – немає жодних.

d) Вилучення парафіян із юрисдикції місцевого пароха – не спостерігається.

e) Немає зловживання пароха своїм правом при похоронах, шлюбах та хрещенні.

§ 12. Моральність урядників та присяжних.

a) Що стосується панів коляторів, то вони часто ходять на Богослужіння та подають добрий приклад для громади. Моральність є доброю серед домінальних та громадських урядників.

b) Моральність диригента – досить добра.

c) Уважність та здібність у диригента – поміркована, а голос має із не найгірших.

d) Моральність провізорів – досить добра і може слугувати прикладом для інших.

§ 13. Моральність та доходи паламаря.

а) Моральність паламаря є такою ж як і в церковних провізорів, однак немає жодних прибутків.

§ 14. Народження дітей і їх хрещення.

На парафії наявні дві породіллі, які уміють приймати роди та проводити хрещення у прикрих випадках.

§ 15. Парафіяльна молодь.

а) Молодь, яка підлягає катехизації – 102 дітей.

б) На катехитичну науку ходять – 56 дітей. Проте впродовж Великого Посту приходять їх дещо більше, але у літній час значно менше, а часом і жодного немає.

с) Дітей шкільного віку: хлопців – 40, дівчат – 25, а разом – 65.

д) Діти, що ходять до школи – 14 хлопців, а жодної дівчини. Ті, що ходять і то тільки впродовж зимового часу, оскільки родичі найчастіше змушують їх до випасання худоби.

е) Поступ у володінні катехитичною наукою – середній. Був би кращим, як би тільки діти бажали ходити до школи.

ф) Поступ у читанні – середній, однак у оволодінні співом – жоден.

г) Немає жодних шкільних актів, крім розпоряджень і фасій Перемишльської Консисторії, які знаходяться серед парафіяльних актів.

Східниця, дня 20 червня 1843 р.

Ігнатій Волошинський

Парох Східницький

Список церковних речей

1. Євангелія – є
2. Апостол – є
3. Псалтир – є
4. Літургії – є три, одна нова – куплена у 1843 р., друга стара, а третя (...)
5. Трифолой – є
6. Тріюдь постна – є
7. Тріюдь цвітна – є
8. Октоїх – є
9. Осьмогласник – є
10. Часослов – є
11. Требник – є
12. Великий Катехизм
13. Церковні Пісні
14. Чин Утрені – є
15. Розділ про одруження – є

16. Парастас – є
17. Келихів – два, обидва позолочені із зірками, дискосами, ложечками.
18. Дароносиця, оздоблена сукенкою – одна, металева, позолочена, а друга – цинкова.
19. Дароносиця для хворих – є
20. Мірничок три для посвяченої олії, одна цинкова для мирування, а друга скляна для хрещення.
21. Ампулки 3, а замість таці – старий малий образ.
22. Кадильниці – 2
23. Умивальника для Проскомидії – нема.
24. Дерев'яний котел для освячення води – є
25. Дерев'яна кропильниця на дверях церкви – є
26. Наявні 4 альби із 3 накидками
27. Пояси – 4
28. Обруси на вівтарі – 14
29. Рушники при вівтарях – 2
30. Корпоралів – 7
31. Рушників для витирання літургійного посуду – 15
32. Стіл – є
33. Апарати – 6
34. Епітрахиль для хворих із дароносицею – є
35. Плащениця – дві штуки: одна новіша, а друга не придатна до вживання.
36. Процесійний образ – є
37. Великий процесійний хрест – дві штуки. Крім них є два металеві хрести на вівтарях.
- 41 Антимінсів – 3
- 42 Немає жодної шафи на складання церковних речей, а тільки три шухляди, де зберігаються усі церковні речі і то за великим вівтарем у Пресвітерію.
- 43 Немає місця для зберігання апаратів та метрик.
- 44 Немає парафіяльної бібліотеки.
- 45 Немає скрині для церковної білизни.
- 46 Немає скрині для світла.
- 47 Церковна каса зберігається у шухляді на два замки.
- 48 Дерев'яна ванна для свячення води є.
- 49 Біля ікони Благовіщення знаходиться столик для церковного співу, замість хорів.
- 50 Сповідальниці немає.

51 Церковна печатка є, але знаходиться у Старому Кропивнику, а потрібно подбати щоби була власна у своїй церкві.

52 Немає лікарні для хворих, але також буде колись.

53 Наявні всі парафіяльні метрики одружених, народжених та померлих.

54 Наявні зошити із записами протоколів розпоряджень Перемишльської Консисторії та крайових органів державної влади – 8 зошитів із яких 5 зошитів від пароха світлої пам'яті о. Садловича, 1 від о. Ганкевича, а 2 від о. Волошинського.

55 Шкільний протокол – разом із іншими протоколами.

56 Протокол живих – є

57 Протокол дітей шкільного віку – є

58 Протокол дітей, які мають проходити катехизацію – є

59 Протокол дітей, які підлягають проведенню щеплення від віспи.

60 Протокол оповідей про одруження – є

61 Протокол про відправлення фундаційних богослужінь – є

62 Протокол зобов'язань прийнятих від інших сторін – є

63 Протокол про використання набутих прав – є

64 Каталог книжок парафіяльної бібліотеки – немає

65 Інвентар церковних речей – є найновіший

66 Список парафіяльних актів – є

67 Протокол про діяльність парафіяльного уряду – є

68 Патент про окреслення прав парафії – є

69 Циркуляр про реєстрацію права власності на церковні землеволодіння – є

70 Реєстр церковної каси – є

71 Ерекційна грамота зберігається у парафіяльній канцелярії в копії та є долучена до акту візитації

72 Інвентар бухгалтерського обліку знаходиться в губерніальному управлінні

73 Не може священик повністю та докладно описати церковне майно, оскільки немає під руками відповідних документів, окрім копії ерекційної грамоти.

74 Окрім копії ерекційної грамоти немає жодних давніх документів.

Копія ерекційної грамоти Східницької церкви

Через неуважність парафіяльного отця греко-католицького віровизнання кілька років тому, а також через не використання ґрунтів та майна, які належали тутешній парафії, – не можемо віднайти певних слідів

про окреслення їх розмірів. Тому, нище підписаний власник Східниці, бажаючи підтримати піднесення Божої слави та для зручності своїх підданих, щоб мати завжди власного пароха у своїх землеволодіннях – призначає фундуш для того пароха та церкви, яка відновлюється. Віддає до церкви чи до використання парохом назавжди:

1) Грунт, який починається на заході від ріки Східниця та тягнеться на схід до лісу званого «Кам'янистий», поміж межами із північної сторони – двірського ґрунту, а із південної – ґрунту підданого Теодора Проньового.

2) Орне поле та сіножать звана «Росоха» поміж межами із заходу – поле Олекси Петришина, від сходу – потік Проця Савчишина, від півдня – Стефана Шкумбатюка, всі вони піддані Східниці, а від півночі – ґрунти с. Опака.

3) Грунт званий «Сигла», який відокремлений від двірського ґрунту з однієї сторони потоком званим «Уживим», а з другої сторони межує з ґрунтами Гриня Кісика та Теодора Проня. Де знаходиться частина орного поля та луки не знаю.

4) Дозволено право вільного помолу у двірських млинах без давання мірки.

5) Дозволено право вільної вирубки дерева у двірських лісах для опалення та інших господарських потреб відповідно до двірцевого опису.

Ця відновлена ерекція для церкви і пароха села Східниця надається навічні часи, так що ніхто із моїх спадкоємців не має права її порушувати, тому при свідках підписую цей документ своєю власною рукою, засвідчую печаткою та дозволяю інтабулювати.

Дано у Чертижі дня 4 липня 1808 року.

Як свідок табулярний підписується:

- Кароль Гайо, власник Східниці
- Станіслав Донасевич, як свідок
- Йохим Епертин, як свідок табулярний.

Розділ VI.

Зауваження візитаторів і декана щодо пароха

Місцевий священик о. Ігнатій Волошинський тримає добрий порядок і чистоту в церкві. Дбає про цілісність церковного майна та парафіяльних будинків. Зажди люб'язно виконує обов'язки щодо свого покликання: богослужбові обов'язки, парафіяльні функції, провадить духовну науку та катехизацію. Сповідь пасхальну та в інший святковий час провадить. Керується у своїх вчинках правами. Подає настанови молоді при оволодінні читанням та співом. Вдосконалюється в читанні книг. Не

покидає парафії у недільні та святкові дні. Нічого поганого не чинить, а завжди поводить себе морально. Своїм господарським двором добре управляє та дотримується визначених обов'язків та прав. Метричні книги, протоколи та всі акти провадить відповідно до приписів. Поводиться гідно у церкві і у виконанні функцій статусу священника, тому є шанованою людиною серед місцевої громади. Мирно лагодить із Домінією та парафіянами. Періодично бере участь в експедиціях. Уважний у виконанні розпоряджень. Немає в експедиціях обов'язків. Часто виконує обов'язки деканальні. Привик завжди надавати допомогу із милосердям. Відгуки про нього скрізь звучать добрі.

Стебник, дня 1 липня 1843 р.

Михайло Волошинський, Дрогобицький декан.

(Archiwum Państwowe w Przemyślu. – Archiwum Biskupstwa Greckokatolickiego w Przemyślu – Sygn.405 [Wizytacja dekanatu drohobyckiego 1843 r.] – S. 270–279).

ЛІТЕРАТУРА

1. Базар М. Східниця. Краєзнавчий нарис / М. Базар. – Дрогобич : Коло, 2004. – 100 с.
2. Слободян В. Церкви України. Перемиська Єпархія / В. Слободян. – Львів, 1998. – 760 с.
3. Цветков В. Жива вода Золотої Бані / В. Цветков. – Львів : «Сполом», 2005. – 516 с.
4. Цветков В. Східниця – бальнеологічна столиця Карпат / В. Цветков. – Дрогобич: «Коло», 2009. – 600 с.
5. Blazejowskyj D. Historical sematism of the eparchy of Peremysl including the Apostolic Administration of Lemkivscyna (1828 – 1939) / D. Blazejowskyj. – Lviv : Kamenyar, 1995. – 1008 s.
6. Archiwum Państwowe w Przemyślu (dalej APP). – Archiwum Biskupstwa Greckokatolickiego w Przemyślu (dalej ABGK). – Sygn. 23 [Wizytacja dekanatu drohobyckiego 1760 r.] – S. 54.
7. APP. – ABGK. – Sygn.23 [Wizytacja dekanatu drohobyckiego 1761 r.] – S. 4.
8. APP. – ABGK. – Sygn.22 [Wizytacja dekanatu drohobyckiego 1764 r.] – S. 25–26.
9. APP. – ABGK. – Sygn.3546 [Wizytacja dekanatu drohobyckiego 1841 r.] – S. 125–130.